

DE TOORTS

~~Thema~~
Thema

43

AUGUSTUS 1997, 15E JAARGANG

Contactblad van het IVN

afdeling Haarlem en omstreken

*Informele bijeenkomst IVN Haarlem
Nieuwe thema-avonden
De Steenuil*

IVN ZAKELIJK

"De Toorts" is het contactblad van de IVN afdeling Haarlem en omstreken. Het IVN Vereniging voor natuur- en Milieueducatie is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 180 afdelingen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

BESTUUR VAN DE AFDELING HAARLEM EN OMSTREKEN

Voorzitter

A.P. Hagens, Soestdijkstraat 30, 2012 KS Haarlem, Tel.023 5312427

Secretaris

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel.023 5331557

2e secretaris

Vakant

Penningmeester

Mw. C.C. Allaert, Spaarndamseweg 270 rood, 2021 KB Haarlem

Leden:

H.P.J. van Bakel, Brederodelaan 39, 2061 KG Bloemendaal, Tel.023 5393507

Mw. A. Wegman, C.Koetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, Tel.023 5352224

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023 5254941

Coördinatoren werkgroepen:

Werkgroep Exkursies: Eric van Bakel, Tel. 023 5393507

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023 5286186

Werkgroep Groene Winkel: Cock Meijer, Tel. 023 5247437

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023 5352224

Werkgroep Kinderen: Wil Stumpe, Tel. 023 5374168

Werkgroep Tentoonstellingen: Jacques de Jong, Tel. 023 5254941

Werkgroep "De Toorts": Theo Litjens, Tel. 023 5280173

Werkgroep Lezingen: Jan-Willem van Velzen, Tel. 023 5291207

Jaarbijdrage (Leden en donateurs) f 25,-

Te storten op girorekening 5007954 t.n.v. IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Leden ontvangen tevens "Mens en natuur" van het landelijk IVN.

Materiaalcoördinator

Annelies Botschuyver, Tel. 023 5317756

Ledenadministratie

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel. 023 5331557

Redactie van "De Toorts"

Yvonne Beerhuizen, Caroline Dijkman, Jacques de Jong, Theo Litjens

Redactieadres

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023 5254941

Distributie van "De Toorts"

Tel. 023 5263735

INHOUD

Polder- en Watercursus	4
Nieuwe thema-avonden	4
Verslag ledenvergadering	5
Wist u dat?	8
De Steenuil	9
Is er nog humor na agenda 21?	10
Nieuwsbrief Zuid-Kennemerland	12
Kinderhoek	14
Informele bijeenkomst IVN Haarlem e.o.	16
Buurtgenoten	17
Egelbelevens	20
Kringloop	21
Wijzigingen ledenbestand	22
Eetbare en/of geneeskrachtige kruiden	23
Doorloper(tjes)	24
Gidsen op 't spoor	25
Stoorzender vliegt voort...	26

VAN DE REDACTIETAFEL

Het is om vier redenen dat de redactie op deze plaats aandacht besteedt aan het jaarverslag van de Toorts over 1996.

Ten eerste omdat het de Toorts betreft, ten tweede omdat in de laatste ledenvergadering, waarin o.a. over het Toorts-jaarverslag iets is gezegd, waarvan slechts een klein aantal van het totale leden- en donateursbestand getuige was. Ten derde omdat slechts enkele opmerkingen over dat Toorts-jaar werden geplaatst en ten vierde omdat het ook in voorgaande jaren gebruikelijk was het jaarverslag voor de lezers te behandelen.

Het jaarverslag

De opbouw van de inhoud is in 1996 niet wezenlijk veranderd. Wellicht is één aspect vermeldenswaard, nl. dat in alle drie de uitgaven het onderwerp "lokale agenda 21" aan de orde kwam. Het zou de redactie wat waard zijn als leden en donateurs van hun betrokkenheid bij dit belangrijke onderwerp zouden blijken te geven. De lay-out, vormgeving en opmaak van de Toorts zijn van zodanige kwaliteit, dat er momenteel

geen overwegingen zijn hierin verandering te brengen.

De oplage is gedaald van 335 exemplaren in april naar 325 in de maanden augustus en december. Deze reeds vorig jaar ingezette daling is ook nu een gevolg van de door het bestuur uitgevoerde correctie-actie in het leden- en donateursbestand.

Er was ook sprake van een daling in het aantal pagina's per uitgave, veroorzaakt door onvoldoende kopij.

De kosten voor het realiseren van de Toorts zijn nagenoeg hetzelfde gebleven.

De organisatie met betrekking tot het verschijnen van de Toorts kreeg te maken met een voorstel van de zijde van het bestuur om de Toorts vier maal in plaats van drie maal per jaar te doen verschijnen. Door de redactie werd hieraan een uitvoerig onderzoek gewijd waarvan de resultaten in een schrijven aan het bestuur werden vastgelegd. Bespreking van deze brief leidde tot de conclusie om de bestaande situatie voorlopig te handhaven.

De redactie

Kopij voor het volgende nummer inleveren uiterlijk 1 november 1997

Heel handig is het voor de redactie als u uw ingezonden werk op een floppy aanlevert (inclusief een uitdraai van uw artikel). Tik de teksten zo eenvoudig mogelijk (platte tekst) d.w.z. maak het niet te mooi! De bewerking ervan is voor de redactie dan nog gemakkelijker.

POLDER- EN WATER CURSUS

Scholingscursus voor natuurgidsen en leden met een redelijke basiskennis

Inhoud:

Op 3 avonden en 2 zaterdagen wordt aandacht geschonken aan de ecologie in en rond het water met de nadruk op het polderlandschap. Met behulp van het gidsenlesmateriaal; 'Ecologie: over netwerken en relaties' wordt met elkaar gewerkt aan een beter inzicht in deze relaties in en rond het water. Sleutelwoorden daarbij zijn kringlopen, verbanden, evenwicht en verstoring. Tijdens de verschillende opdrachten wordt ook veel kennis opgedaan over de historie van de polder en namen van planten en dieren.

De cursus wordt begeleid door leden van de cursuswerkgroep, maar van de cursisten wordt ook het een en ander verwacht. Op de eerste avond krijgen de cursisten al een opdracht die in de laatste les aan elkaar wordt gepresenteerd.

Daarnaast is er ook leeswerk dat voor de les moet worden gedaan. Dit wordt vermeld om aan te geven dat er een tijdsinvestering van de cursisten wordt verwacht en het geen consumptieve cursus is. Met elkaar maken we deze cursus. Uiteindelijk hopen we met deze cursus een basis te leggen voor het waterthema van de komende jaren.

Plaats, data en tijden;

De binnenlessen worden in Ter Kleef gegeven. De buitenlessen vinden plaats in de veerpolder. Avondlessen: donderdag 4 september, 18 september en 16 oktober van 20.00 - 22.00 uur. Daglessen: zaterdag 20 september en 4 oktober van 10.00-13.00 uur.

Meer informatie en opgeven: Anneke Wegman, 023- 53 52 224, zie ook de vorige Toorts.

Thema-avonden

Dit najaar organiseert de Werkgroep Cursussen in samenwerking met de Werkgroep Lezingen twee thema-avonden. In verband met de voorbereidingen voor de nieuwe gidsencursus is er dit najaar geen groencursus. Om toch niet helemaal zonder die gezellige cursus-avondjes te hoeven zitten, zijn deze avonden ervoor in de plaats gekomen.

De eerste avond is op woensdag 22 oktober. Varen, mossen en korstmossen staan dan op het programma. Er wordt ingegaan op hun bouw en leefwijze. Tevens komen de belangrijkste soorten/groepen aan bod en wordt kort hun ecologie besproken.

De tweede avond is op woensdag 26 november en

heeft als thema; "grazers en natuurbeheer". Aan de orde komen onder andere: de functie van grazers in natuurgebieden, enkele resultaten van begrazing in verschillende gebieden en de redenen om een terrein wel of niet te laten begrazen.

De avonden worden gegeven door docenten van de groencursussen en leden van de Werkgroep Lezingen. Ze zijn bedoeld voor leden en andere geïnteresseerden.

De avonden worden op groencursus-niveau gegeven en zijn gratis toegankelijk.

Van tevoren opgeven is niet nodig. Beide avonden beginnen om 20.00 uur in het NME-centrum Ter Kleef, Kleverlaan 9 te Haarlem.

Mocht u meer informatie wensen, dan kunt u contact opnemen met Jan-Willem van Velzen (023) 5291207 b.g.g. (023) 5317756.

* Verslag van de Algemene Ledenvergadering op 6 maart 1997 in Milieucentrum Ter Kleef.

Aanvang: 20.00 uur

Aanwezig: 21 leden/donateurs (zie presentielijst)
Afgemeld: Wil van Beek, Cock Meyer

1. Opening

Fred heet de aanwezigen welkom, in het bijzonder Hanneke Mesters van het Natuurpark Zuid-Kennemerland.

2. Verslag van de vergadering d.d. 27 februari 1996

Het verslag wordt goedgekeurd onder dankzegging aan de notulist.

3. Ingekomen stukken

Districts-ledenvergadering van het IVN Noord-Holland op 15 maart 1997.

Milieufederatie Noord-Holland: bijeenkomst Vijfhuizen op 12 maart 1997. Informatie: Lutulistraat 140, Hoofddorp Bulletin nr. 7 van het Derde Wereldplatform, Mondiaal Centrum

Deze stukken kunnen ter inzage worden opgevraagd bij het secretariaat.

4. Mededelingen van het Bestuur

Henk Wijkhuizen treedt af als voorzitter van het overkoepelend orgaan IVN-Kennemerland Natuurlijk. Op 24 maart zal overleg plaatsvinden.

De Hekslootpolder ligt opnieuw onder vuur door plannen voor bebouwing. Er is een poster "Handen af van de Hekslootpolder" in omloop. De poster "Hekslootpolder groen houden" is bij Marga Kuyper verkrijgbaar.

5. Jaarverslag van het secretariaat en werkgroepen over 1996

Janny leest het jaarverslag voor. Fred heet Ruud Maar-schall welkom. Hij komt na de pauze aan het woord. De coördinatoren van de werkgroepen c.q. hun waarnemers lichten de belangrijke punten uit hun jaarverslagen toe. Kopieën van deze verslagen zijn verkrijgbaar bij Janny de Vries, tel: 023 5331557.

6. Financieel verslag van de penningmeester over 1996

Tineke geeft toelichting op een aantal punten uit dit verslag. Geïnteresseerden kunnen dit verslag na 28 februari telefonisch aanvragen bij de secretaris.

7. Verslag van de kascommissie

Er volgt een korte toelichting op de bevindingen van de kascommissie. Tevens werd vermeld, dat in een schrijven aan het bestuur de vraag werd gesteld, waarom de Groene Winkel en de werkgroep Cursussen een eigen bankrekening

*) noot van de redactie: terwille van de beknoptheid betreft het een verkorte versie van het volledige verslag, dat bij de secretaris is op te vragen.

vge hebben. Fred licht toe, dat hiervoor destijds bewust is gekozen, op afspraak dat de inkomsten van tijd tot tijd worden afgedragen aan het IVN en éénmaal per jaar een totaaloverzicht zal worden overlegd. Er bestaat begrip bij het bestuur dat deze gang van zaken moeilijk te controleren is voor de kascommissie. Tineke neemt hierover contact op met de nieuwe kascommissie.

Na de pauze is het woord aan Anneke Mesters van het Nationaal Park. Zij geeft een korte toelichting op haar functie en werk en zet de plannen voor het Nationaal Park uiteen. Deze zijn als volgt:

- Bouw van een nieuw bezoekerscentrum
- Samenwerking met IVN, NME, Thijsse's hof
- Contacten met Caprera en Elswout
- Concept educatief plan voor het Nationaal Park
- Plannen m.b.t. het huidige bezoekerscentrum
- Uitbreiding van het Nationaal Park
- Jaarkaart wordt gekocht als aanvulling op die van een andere natuurvereniging. De Kennemerduinensticker vervalst.

Fred bedankt Anneke voor haar bijdrage aan deze vergadering.

Vervolgens komt Ruud Maarschall aan het woord.

Aan de orde komen:

- Landelijke IVN-dag
- IVN-Haarlemmermeer in oprichting
- Activering veldwerk
- Cursus over water
- Waterhuishoudplan van de provincie
- Meer specialisatie in cursussen voor kader
- Vrijwilligers voor NME-Zuid-Kennemerland naast aantrekken beroepskrachten
- WFN pot voor projecten: aanvragen uiterlijk over een maand na dato.

8. Decharge kascommissie, benoeming nieuwe kascommissie

Fred leest de brief van de kascommissie voor. In de brief wordt decharge verleend aan de penningmeester, met dank voor het gedane werk en de samenwerking.

De nieuwe kascommissie bestaat uit Marga Kuyper, Wil Stumpe en Anneke Hauët. Hetty van Halder verlaat de kascommissie, Fred bedankt haar voor haar deelname.

Roelof heeft nog een vraag over het financieel verslag: er is f 3000,- ingeteerd, hoe kan dat? Antwoord: dit bedrag is inclusief de computer.

9. Bestuurssamenstelling

Anneke is al tweemaal gekozen; volgens het rooster van 1997 moet zij aftreden. Andere kandidaten zijn er niet. Voorgesteld wordt Anneke haar functie ad interim te laten uitvoeren en haar bij de volgende ledenvergadering weer als kandidaat voor te dragen. Ruud vermeldt de regels voor deze procedure volgens het Landelijk Bureau. Anneke treedt af. Daarna wordt de vergadering gesloten en opnieuw geopend. Vervolgens kan Anneke weer verkozen worden.

10. Toekomstplannen verschillende werkgroepen

Fred heeft wat betreft het beleidsplan van het Landelijk Bureau een werkgroep opgericht bestaande uit Roelof, Anneke, Hetty en hemzelf. Er is gekozen voor een praktische aanpak met de coördinatoren. Een viertal beleidspunten is geformuleerd. Zo zal er meer aandacht voor jeugd en jongeren komen. De hele afdeling zal er meer aan moeten bijdragen. Voorts dient er een betere afstemming van de activiteiten te komen.

Vervolgens lichten de aanwezige coördinatoren hun toekomstplannen toe.

11. Aanpassing contributie

De verenigingsraad van het IVN heeft op 26 oktober 1996 bepaald, dat de afdracht per lid/donateur wordt verhoogd van f 12,50 naar f 17,50 (zie de toelichting in Mens en Natuur). De afdeling Haarlem is hierdoor genoodzaakt de contributie aan te passen van f 25,- naar f 30,- per jaar. Voor huisgenoot-leden blijft de huidige contributie gehandhaafd.

12. Begroting 1997

Tineke Allaert licht de begroting toe.

13. Rondvraag

Martin merkt op dat de mededelingen van het overlijden van leden en de in memoriae in de Toorts niet altijd samenvalen.

Leo v.d. Brugge verzoekt de evaluatieformulieren op tijd terug te sturen. Voorts meldt hij dat folders en programma's vaak bij excursies ontbreken.

Theo meldt dat voor de excursie in Thijsse's hof op 31 maart nog drie gidsen nodig zijn.

Eric stelt voor om bij gebrek aan gidsen het traject per twee gidsen langer te maken, zodat er minder trajecten zijn.

Anneke nodigt de aanwezigen uit voor een lezing over ? bloemen en insecten in Ter Kleef. datum, uur

14. Sluiting

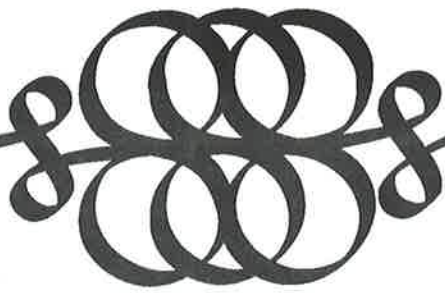
Fred bedankt de aanwezigen en sluit de vergadering.

15. Extra vergadering

Fred opent de extra vergadering om 23.00 uur. Aan de orde is punt 2, de bestuurssamenstelling. Het bestuur stelt voor als kandidaat cursuscoördinator Anneke Wegman te benoemen. De vergadering stemt met applaus is. De voorzitter sluit de extra vergadering.

Jannie de Vries, secretaris

... je bij een tekenbeet een beetje zeepsop op en rond de teek kunt smeren en hij dan vervolgens vanzelf loslaat?

... een schuimcicade of spuugbeestje in zijn larvestadium 'spuug' produceert door, in een hoeveelheid door hem zelf afgezet vocht, via een ademhalingsbuisje, zijn adem uit te blazen. Hierdoor worden belletjes gevormd en ontstaat een 'spuug'kloddertje dat als bescherming dient voor het overigens zéér trage beestje. het volwassen dier daarintegen is een hele goede springer!

... de meeste hier voorkomende lieveheersbeestjes 2, 7 of 22 stippen tellen, maar dat exemplaren met 7 stippen het meest algemeen zijn?

... het rode lieveheersbeestje eerst een poosje geel is en pas later rood wordt?

... de larve van een lieveheersbeestje wel 100 bladluizen per dag kan verorberen? Een volwassen exemplaar houdt het bij 50 luizen wel voor gezien.

... bladluizen zich enorm snel kunnen vermenigvuldigen en dat, als er overbevolking dreigt, er jongen worden geboren met vleugels, zodat die zich eenvoudig naar een andere plant kunnen verplaatsen?

... een konijnenvlo zó afhankelijk is van zijn gastheer dat ook zijn voortplantingscyclus helemaal door het konijn wordt bepaald? Als het konijn in de paartijd is, wordt de vlo door hormonen die hij met het konijnenbloed naar binnen krijgt, seksueel geactiveerd. Jonge vlooiën worden tegelijk met de jonge konijnen geboren.

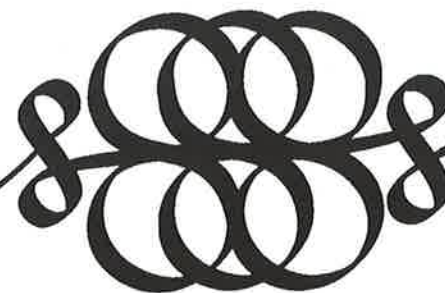
... "slechts" 400 van de in totaal 2700 bekende soorten slangen giftig zijn? Een giftig exemplaar is te herkennen aan een ongebruikelijke brede kop die wijst op grote, aangepaste speekselklieren die gif bevatten.

... een langpootmug als het ware dansend haar eitjes afzet? Dat gebeurt elke keer als zij even de grond raakt.

... de citroenvlinder haar eitjes alleen op de vuilboom kwijt wil en de kleine vos, de atalanta eh de dagpauwoog, in groepjes van 50 tot 100 stuks, de hare slechts op de brandnetel deponert?

... de beet van een tarantula of vogelspin, in weerwil van zijn imago dodelijk te zijn voor de mens, in werkelijkheid niet meer betekent dan een bijsteek?

... het lichaam van beide (verwante) dieren uit segmenten is opgebouwd, maar dat bij een duizendpoot aan elk segment één paar, en bij een miljoenpoot twee paar poten zitten?

DE STEENUIL

Eén van de meer stiekeme bewoners van het veenweidegebied is de Steenuil. Ik heb er althans jaren over gedaan voor ik de eerste te zien kreeg. Honderden, zoniet duizenden knotwilgen heb ik afgetuurd - de boekjes beschreven dat je ze daar vaak kon zien zitten, maar altijd zonder succes. De eerste jaren zocht ik ze op eigen intuïtie, later ook met mensen die meer ervaren waren. Maar altijd was er wat: dan was het te koud, dan waren de uiltjes zeker even niet thuis, of nog erger, de boom was eenvoudig weggehaald.

Om me het zoekbeeld eigen te maken heb ik een levensechte bouwplaat van het uiltje in elkaar gezet. De kartonnen gele ogen keken me priemend aan en voegden me toe: zo joh, nu weet je wat je moet zoeken. Toch liet het resultaat nog lang op zich wachten. Uiteindelijk heeft een Staatsbosbeheerder in de Alblasserwaard me van de frustratie verlost. Hij wist een nestkast in een tuin waar ze altijd zaten. Op een zwoele zomeravond in juli gingen we kijken. En warempel: de onbereikbare liet zich zien. Een volwassen exemplaar vloog weg uit de nestkast. Deze was bevestigd in een kromme, holle knotwilg die boven de sloot hing. Met een formaat als van een tortelduif liet hij zich in een glijvlucht vallen en vloog golvend naar het weiland achter het huis.

Familiedrama

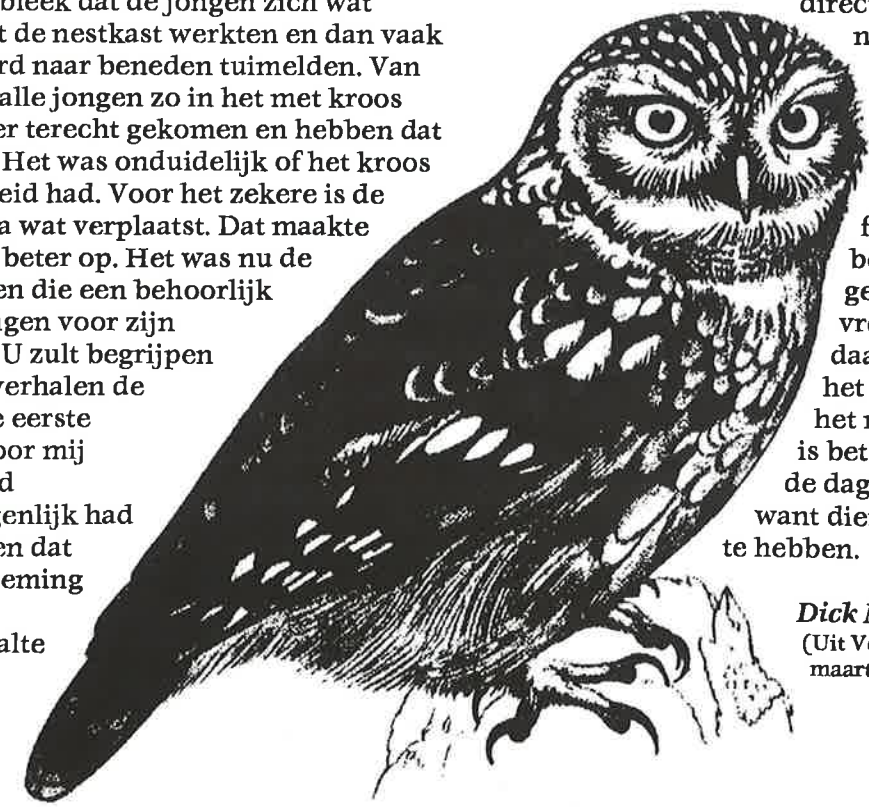
Het verheven, adellijke beeld dat ik van de Steenuil had, moest ik echter al snel bijstellen. De beheerder vertelde me van een familiedrama dat zich hier al een aantal jaren afspeelde. De uitgang van de nestkast zat nagenoeg boven het water. Het bleek dat de jongen zich wat onbeholpen uit de nestkast werkten en dan vaak ongecontroleerd naar beneden tuimelden. Van een legsel zijn alle jongen zo in het met kroos begroeide water terecht gekomen en hebben dat niet overleefd. Het was onduidelijk of het kroos de jongen misleid had. Voor het zekere is de nestkast daarna wat verplaatst. Dat maakte de zaak er niet beter op. Het was nu de kat van de burens die een behoorlijk deel van de jongen voor zijn rekening nam. U zult begrijpen dat door deze verhalen de vreugde van de eerste waarneming voor mij behoorlijk werd getemperd. Eigenlijk had ik kunnen weten dat van zo'n waarneming met zo'n hoog dierentuingerhalte niet veel goeds kon komen.

Electronische indringer

Later is het wel weer wat beter geworden. Met een echte kenner heb ik enkele boomgaarden in het rivierengebied bekeken. Met de bandrecorder hebben we zo op een prachtige voorjaarsavond een aantal steenuiltjes flink kwaad gemaakt. Ongelofelijk hoe fel ze op het geluid van soortgenoten reageerden. Het beeld van de fonkelende gele ogen in het avondzonnetje zal ik niet gauw vergeten. Toch moet je het werken met een bandrecorder eigenlijk niet doen; het risico bestaat dat de uilen zo geïmponeerd worden door de electronische indringer, dat ze hun territorium verlaten. En dan hebben we een drama dat zo mogelijk nog erger is dan dat van de jongen.

Stiekem

De beste herinneringen bewaar ik eigenlijk aan de keer toen ik eindelijk op eigen kracht een steenuiltje op een paaltje in het weiland ontdekte, gewoon midden op de dag. Van het paaltje vloog hij regelmatig naar het gras in de directe omgeving, op zoek naar voedsel. Telkens keerde hij op zijn post terug, vanwaar hij een mooi overzicht had. Van zijn familiegeschiedenis ben ik niets te weten gekomen en daar heb ik vrede mee. Hij kreeg daarmee weer iets van het stiekeme, zelfs van het mystieke terug. En dat is beter dan al te veel van de dagelijkse sores te weten, want dieren behoren die niet te hebben.

Dick Melman
(Uit Veenweide, nummer 1, maart 1997)

Is er nog humor na agenda 21?

In de Toorts van maart van dit jaar heb ik toegezegd nader in te gaan op Agenda 21, een simpele titel, die bij nadere kennismaking een zeer complexe materie dekt.

Om voor de invulling van die toezegging wat beter beslagen ten ijs te komen, besloot ik mij nader van passende documentatie te voorzien.

Waar kun je, zo dacht ik, je beter oriënteren dan bij de toko van Margreet de Boer? Op mijn brief aan het Ministerie van VROM kreeg ik twee formidabele boekdelen toegestuurd met een totale dikte van ca. 6 cm. en een inhoud van ca. 900 pagina's. U zult enigszins kunnen bevroeden dat ik, alleen al bij het doorkijken van deze verpletterende hoeveelheid papier, wat ontmoedigd raakte en me afvroeg of ik er wel in zou slagen een serie aardige artikelen over dit onderwerp,

geschikt voor de Toorts, te schrijven.

In een gesprek met de consultant Ruud Maarschall klaarde mijn zwaarmoedige bui aanzienlijk op. Hij voorzag mij van een paar handzame artikelen, die niet alleen de afstandelijke Agenda 21, maar ook voorbeelden bevatten voor een praktische aanpak.

Echter, met alle respect voor het voorafgaande, mijn gevoel van ontmoediging verdween pas volledig bij het lezen van een stukje ontleend aan "Alchemilla"; zie het omkaderde deel in dit verhaal. Goh, wat een openbaring, dat bij het IVN begrippen als leuk, humor en gezelligheid een plaats zouden kunnen krijgen in het NME!

Hoe zouden we daarvan nu al in de Toorts gebruik kunnen maken, zo vroeg ik mij af. Toevallig kreeg ik in diezelfde tijd een boekje getiteld: "Knap stom" van de cabaretier Jeroen van Merwijk in handen. Ik laat de schrijver met enkele passages uit zijn boek aan het woord, waarvoor hij mij van harte toestond zulks te doen.

Uit hoofdstuk "2021":

Is er ook kennis die altijd blijft?

Zijn er ook dingen, die wij nu weten en over een jaar of dertig nog steeds?

Zal over dertig jaar de auto nog steeds de grootste bedreiging van Moeder Aarde zijn, of zullen we dan inmiddels weten, dat juist al die kool-

dioxide een zuiverend effect heeft gehad op de bovenste luchtlagen, waardoor een remmend effect is opgetreden in het steeds groter worden van het gat in de ozonlaag.

En spinazie? How about spinazie? Mogen we in het jaar tweeduizendeentwintig spinazie nog steeds niet opwarmen, of zal dan al lang zijn gebleken dat bij het opwarmen van spinazie stoffen vrijkomen, die de ziekte van Alzheimer tegengaan en bovendien zorgen voor een stoelgang als nooit

tevoren?

Weten we dan nog steeds zeker, dat we afstammen van een aapachtig zoogdier, oorspronkelijk afkomstig uit de buurt van Kenia? Of zijn we dan inmiddels afstammelingen van een sterk op de moderne kabeljauw gelijkende visachtige, die zo'n twee miljoen jaar geleden besloot het op het droge te zoeken en is de dolfijn onze directe voorouder? (Vandaar ook de speciale band die dolfijnen met mensen schijnen te hebben)

Is vitamine C nog steeds gezond of vallen daar je tanden inmiddels van uit?

En hoe zit het eigenlijk met u over dertig jaar? Zult u dan nog steeds die volslagen onbekende nitwit zijn die nog nooit een oorspronkelijke gedachte heeft gehad, geen ene moer voorstelt en met duizelingwekkende vaart de vergetelheid insnelt?

Of zult u dan inmiddels van u hebben laten horen? Een gedichtenbundel hebben geschreven, een film gemaakt, een actiegroep begonnen, als

Humor in NME

Natuur- en milieueducatie moet leuker. Dat staat in een rapport van het IVN en Landschapsbeheer Nederland dat onlangs werd gepresenteerd. Het rapport is de weerslag van een onderzoek naar de vraag 'hoe pakken we NME voor volwassenen aan?'

Meer kennis leidt niet automatisch tot beter gedrag, zo is gebleken. Mensen die bereid zijn zich milieubewust te gedragen, hebben dat vaak van huis uit meegekregen en zijn bovendien hoger dan gemiddeld opgeleid.

Het rapport bevat een aantal aanbevelingen: de thema's van activiteiten moeten dicht bij de mensen staan. Het enthousiasme moet worden doorgegeven via kleine netwerken, waarbij heel goed organisaties kunnen worden ingeschakeld die niet op natuur en milieu gericht zijn. En het moet leuker: humor en gezelligheid moeten een plaats krijgen in het NME.

eerste parachute-springend een kind hebben gebaard of desnoods een wasverzachter hebben bedacht, die Robijntje heet?

Uit hoofdstuk "Soort zoekt soort"

Wetenswaardigheden horen bij elkaar.

Wetenswaardigheden zijn net mensen. Ze hebben een relatie met elkaar. Sommige wetenswaardigheden zijn met elkaar getrouwd, andere wonen samen en weer andere kunnen elkaar niet luchten of zien. Zo is de Dow Jones-index getrouwd met de naam van de directeur van de Nederlandse Bank en moet hij niets hebben van de laatste hit van Living Colours. En dat is wederzijds.

Bij de grootste populatie zeehonden in Nederland ligt het weer heel anders. Die heeft een lat-relatie met de omvang van het steeds groter wordende gat in de ozonlaag. Die twee wonen nog net niet samen, maar ze gaan wel met elkaar naar bed en naar feestjes toe. Niet zomaar naar alle feestjes natuurlijk, alleen naar feestjes waar ze zich thuis voelen. Feestjes waar hun eigen soort wetenswaardigheden naartoe gaat. Waar "de laatste keer dat de otter in Limburg is gesignaleerd" rondloopt en de eindconclusies van het milieurapport van de provincie Noord-Holland staat te praten met de belangrijkste uitgangspunten voor het project "Ruimtelijke Ordening en natuurbeschermings-educatie. Dat soort feestjes. Feestjes waar ook de meningen aanwezig zijn die bij die wetenswaardigheden horen. Want elke wetenswaardigheid heeft zo zijn eigen meningen.

Uit het hoofdstuk "Een BMW leasen"

Iemand die weet hoeveel grijze kiekendieven er nog in Nederland zijn, weet ook:

- dat Nederland het beste openbaar vervoer ter wereld heeft en dat je overal kunt komen, goed, misschien niet zo snel als met de auto, maar het vormt wel een veel minder grote belasting voor het milieu, terwijl je bijvoorbeeld in de trein lekker kunt werken en je ook niet zo gestressed op je plaats van bestemming aankomt.
- wat het lidmaatschap van de Nederlandse Vereniging voor Natuurmonumenten kost.
- hoe de directeur van Natuurmonumenten heet.
- waar je volkoren-sesam met hele boekweitkorrels kunt krijgen.
- waar je natuurvriendelijke terpentijn kunt kopen.

Zo hebben we Jeroen voor deze Toorts wel voldoende aan het woord gelaten, zij het dan dat dat woord hier en daar wat is aangepast aan de behoefte, maar dat zal hij ons zeker niet euvel duiden.

Theo Litjens

De STICHTING ZUID-KENNEMERLAND NATUURLIJK wil zich via deze eerste nieuwsbrief nadrukkelijk aan U, als leden van haar aangesloten verenigingen, presenteren. WAT is Zuid-Kennemerland Natuurlijk, WAT doet ze en HOE werkt ze. ZUID-KENNEMERLAND NATUURLIJK is een samenwerkingsverband van 6 natuurorganisaties in Zuid-Kennemerland: de Vereniging voor Natuur en Milieueducatie (IVN) afd. Haarlem e.o en de afdeling Midden-Kennemerland, Koninklijke Natuurhistorische Vereniging (KNNV) afd. Haarlem e.o, Stichting Ekologisch Beheer, Vereniging "Behoud de Hekslootpolder" en de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Gezamenlijk hebben deze organisaties ruim 2000 leden in Zuid-Kennemerland en omgeving.

Doel van ZUID-KENNEMERLAND NATUURLIJK is het uitvoeren van activiteiten op het terrein van natuur- en landschapsbescherming zowel als natuureducatie. De stichting went haar invloed aan om plannen en beleidsvoornemens, van met name overheden, die een bedreiging vormen voor de natuur in Zuid-Kennemerland, te keren of bij te stellen. Daarnaast ontwikkelt zij zelf initiatieven die de kwaliteit van de natuur in Zuid-Kennemerland ten goede komt. Dit alles te samen met de participerende organisaties.

ZUID-KENNEMERLAND NATUURLIJK (SZKN) probeert via gerichte projectgroepen vorm te geven aan haar activiteiten. In deze nieuwsbrief worden actuele zaken uit deze projectgroepen behandeld.

De Houtrakkerbeemden en SBB

De projectgroep Houtrakkerbeemden voert overleg met Staatsbosbeheer (SBB) over het verleden jaar nieuw ingerichte gebied van de Houtrakkerbeemden (tussen Inlaagpolder en Westhoffbos). Na overleg in het najaar '96 is door ons een brief verzonden waarin wij vragen om maatregelen om de toegang tot het gebied te beperken. Ondermeer via een bredere sloot langs de weg en geregeld toezicht. Wij hebben afwijzend gereageerd op een verzoek van SBB om ons in te zetten om een op biologische basis producerende boer uit het gebied weg te krijgen voor verdere natuurontwikkeling. Wij menen dat kleinschalig biologisch boeren een goede aanvulling kan zijn in het gebied. Zo kan een soort als de Patrijs -die in het gebied voorkomt- hiervan profiteren. SBB wil overleg met SZKN voeren over al haar terreinen in Zuid-Kennemerland (zoals Elswout en Duinvliet). Vooralsnog wil SZKN eerst het overleg rond de Houtrakkerbeemden met succes afronden, alvorens de horizon te verbreden. De projectgroep Houtrakkerbeemden wil een plan opstellen om het gebied te integreren met het omliggende Westhoffbos en delen van het recreatieschap Spaarnwoude. SZKN beoogt hiermee niet alleen om meerwaarde tussen de

gebieden te creëren voor de natuur, maar ook om in de Houtrakkerbeemden naast moerasontwikkeling ook een slikachtig terrein te behouden, welke met name voor steltlopers van belang is. Vanuit beheersoogpunt of zo u wilt politiek oogpunt zal één beheersplan zeer complex worden, omdat we hier met verschillende beheerders te maken hebben (SBB en Recreatieschap). Een flinke uitdaging.

Een beter beheer in Spaarnwoude

De afgelopen jaren is tussen SZKN en Recreatieschap Spaarnwoude veelvuldig overleg geweest over het beheer in het gebied. Vele voorstellen zijn vanuit SZKN en de aangesloten verenigingen gelanceerd, zoals Plan Uiterdijken, Oeverlanden Binnenliede, beheer natuurzone Veer- en Waarderpolder, beheersvisie Vondelweg-Hekslootgebied, Plan Gruyterspolder. Dit heeft tot nu toe niet tot concrete invullingen geleid. Verder zijn we van mening dat de ecologische kennis binnen het recreatieschap onvoldoende is ontwikkeld. De kennis richt zich vrijwel volledig op recreatie. In maart is er daarom een brief naar het (politieke) bestuur van het recreatieschap gegaan om dit aan de orde te stellen. SZKN verwacht door op bestuurlijk niveau te overleggen de impasse m.b.t. het beheer kan worden doorbroken.

N22; een streep door het Groen

De procedure voor aanleg van de autoweg N22 in het westen van de Haarlemmermeer komt in

een beslissend stadium. SZKN heeft in een reactie van 8 kantjes op het definitief vastgestelde streekplan door Gedeputeerde Staten, aangegeven dat deze weg een zeer negatieve invloed heeft op het 1600 ha. grootte Groengebied dat in het westen van de Haarlemmermeer moet komen. De kwaliteit van een investering van 350 miljoen in het Groengebied de komende 20 jaar komt zwaar onder druk. De N22 gaat dwars door de kern van het gebied lopen, direct langs de Iltocht, welke de kern van de ecologische verbinding vormt. Dit is een bedreiging voor het gebied zowel als de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur tussen Spaarnwoude en de Kagerplassen.

Doordat de weg niet direct langs de bebouwing in Nieuw-Vennep wordt gelegd ontstaat ook nog de kans dat in de toekomst de bebouwing opruikt tot aan de N22; in het Groengebied dus. Uit diverse studies van o.m. Rijkswaterstaat, alsmede uit de Milieu-effectrapportage (MER) blijkt overigens dat de N22 in het geheel overbodig is vanuit verkeerskundig oogpunt. Deze redenen bij elkaar hebben naast een bezwaarschrift aan Provinciale Staten ook geleid tot een verzoek aan de President van de Rechtbank om de verdere planvorming (bestemmingsplannen in Haarlemmermeer) voorlopig stil te leggen.

Kadercursus Natuurbescherming

SZKN heeft het voornemen om een kadercursus voor natuurbescherming te organiseren. De Milieufederatie Noord-Holland zal worden gevraagd een voorstel te maken, om de haalbaarheid hiervan te kunnen bepalen. Heeft u hiervoor ideeën of interesse dan kunt u dit reeds kenbaar maken bij de bestuursleden in uw vereniging of bij Joop Mourik (023-5285502).

Vertrek van 2 pioniers in SZKN

Henk Wijkhuizen (Duinbehoud) en Martin Smit (Vogelwerkgroep) hebben het bestuur van de Stichting recent verlaten. Zij zijn vanaf het begin in 1985 betrokken bij SZKN en hebben aan de basis gestaan van vrijwel alle natuurbeschermingsactiviteiten. Hun professionele kennis zal node worden gemist. Hun vasthoudendheid heeft SZKN diverse successen geleverd. Wij hopen dit te kunnen continueren.

Vacature VOORZITTER m/v

SZKN is voor haar continuïteit op zoek naar een voorzitter, die ZUID-KENNEMERLAND NATUURLIJK kan uitbouwen tot een zware en bekende groene factor in Zuid-Kennemerland. U heeft leidinggevende ervaring en bent in staat om binnen de aangesloten verenigingen als ook in het regionale politieke werkveld uw weg te vinden. U begrijpt dat natuurbescherming een

na 10 jaar
een dergelijk
moment komt als moeras na de maatschappij.

zaak van lange adem is en vaak tegenslagen kent. U bent lid van één van de aangesloten verenigingen.

Wij kunnen u bieden; 6 natuurverenigingen welke SZKN van harte ondersteunen, met uit iedere vereniging 2 vertegenwoordigers in het bestuur. Een achterban van meer dan 2000 leden bij de aangesloten verenigingen met veel en gevarieerde kennis van de natuur in onze regio. Externe adviseurs die het bestuur bijstaan en een volledige onkostenvergoeding. Uw reactie graag naar Coen Looij 023-5617045 of Joop Mourik 023-5285502.

Nieuwe Projecten

De ontwikkelingen rond het Strandplan-IJmuiden en het Nationaal Park Zuid-Kennemerland fase II verdienen een projectaanpak. De duinen vormen de kern van het landschap in Zuid-Kennemerland. De laatste jaren heeft de Stichting dan ook in projectverband rond de vorming van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland diverse activiteiten verricht, waaronder het fietspad door de zeereep. Met het vertrek van Henk Wijkhuizen is een zware slag in onze duinkennis geslagen. We zijn dus op zoek naar een aantal duinkenners die de ontwikkeling in het duin op de voet kunnen en willen volgen.

Andere belangrijke punten die de aandacht in projectverband waard zijn, betreffen de lopende streekplan wijziging Amsterdam Noordzeekanaal-gebied/Zuid-Kennemerland en activiteiten in het kader van de "lokale agenda 21", om op lokaal niveau uitvoering te geven aan de afspraken van de milieu-conferentie van Rio de Janeiro enige jaren terug.

1992!

Buiten de verantwoordelijkheid van de Toortsredactie

→ Hoe loopt het geplande tracé nu?

4. *dit is meer een
kinderboek voor
ouderes (ouders)*

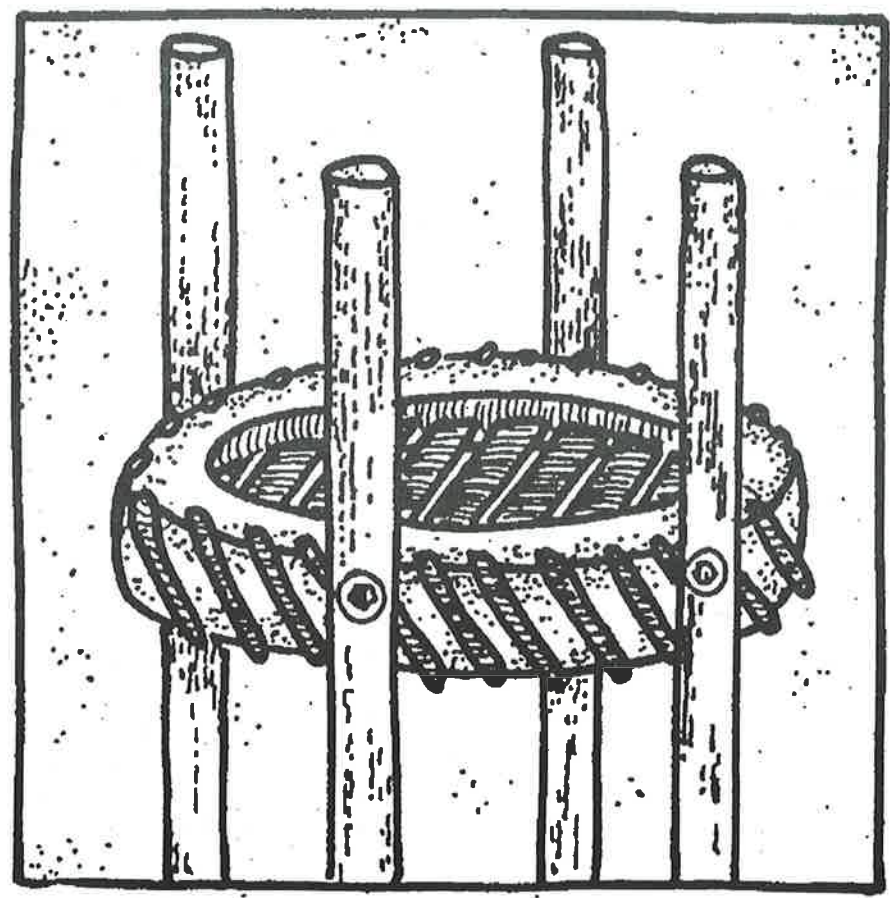
Kinderboek

Hoe je het ook wendt of keert, hutten bouwen is en blijft een spannende bezigheid. Wie heeft er eigenlijk als kind géén hutten gebouwd? Een paar gordijnen of oude kleden over het wasdroogrek of een muurtje en dan maar hopen dat het zou gaan regenen. Iedereen nat maar jij lekker droog in je hutje. Een boterham in zo'n hut smaakte veel lekkerder dan een boterham aan tafel. Takken en stammetjes zijn bij de huttenbouw eigenlijk onmisbare zaken. Hou wat stammetjes en takken achter de hand voor je (klein)kind(eren) zodat ze zelf aan de slag kunnen gaan. Je zou ook een handje kunnen helpen hoewel maar weinig kinderen dat écht op prijs zullen stellen. Bij levende hutten is hulp wel nodig. Levende hutten worden gebouwd van verse, pas geoogste takken en stammetjes. Het is de bedoeling dat die in het voorjaar uit gaan lopen en nieuwe takken plus bladeren gaan vormen. Een levende hut is dus eigenlijk geen écht bouwwerk dat na een zonnige dag weer weg is, ook is de vorm vast. Dat betekent bijvoorbeeld dat je een plek moet kiezen waar zo'n hut een paar jaar kan staan. (Als kinderen ouder worden verliezen ze vaak de interesse in het spelen in zo'n hut). Een paar suggesties:

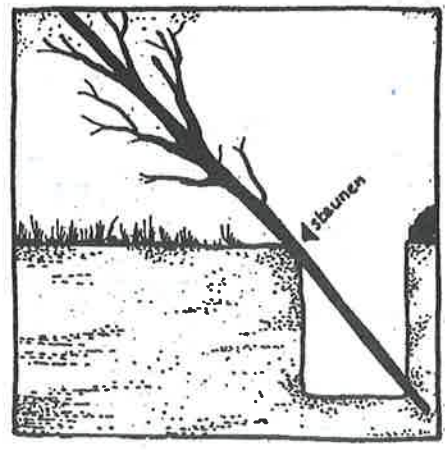
Tenthut
Hiervoor is een behoorlijke hoeveelheid takken nodig van de populier of wilg (een combinatie kan natuurlijk ook). De takken komen 80-100 cm ondergronds. Hoe langer de takken bovengronds, hoe hoger de hut kan worden. Natuurlijk kun je een laag en een hoog gedeelte maken. De hoeveelheid takken hangt samen met de grootte van de hut. Als de plek waar de hut moet komen bepaald is, graaf je voor beide wanden een sleuf van 60-70 cm diep. Maak de sleuf niet te smal want de takken komen er schuin in te staan. Om de 20-50 cm een tak zo'n 10 cm in de grond steken, laat de tak rusten op de rand van de sleuf. Waar ze elkaar aan de kop kruisen één of meerdere takken horizontaal in de kruising leggen en vastbinden met een touwtje. Kunststof touw verteert niet, een vliegertouwtje wel. Nu kan de sleuf dicht. Doe het in drie etappes, de grond regelmatig aandrukken en natuurlijk weer behoorlijk water geven enzovoorts.

Boomhut
Voor een boomhut zijn er drie maar liever vier stammen nodig met een doorsnede van minimaal 10-15 cm

van de wilg of populier. De stammen komen zo'n 100-120 cm in de grond te staan, de hoogte van de hut bepaal je zelf. Dergelijke stammen zul je waarschijnlijk niet uit de eigen tuin

Boomhut (na plaatsing)

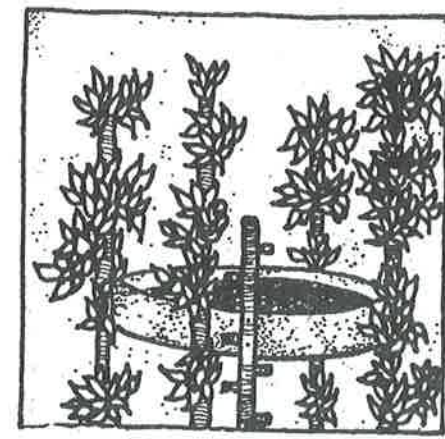
'Planten' voor een tenthut

kunnen oogsten maar dan kan een houthandel een oplossing bieden. Informeer eerst even naar de prijs. Zulke stammen neem je niet even mee achter op de fiets, dus informeer meteen of ze thuisgebracht kunnen worden (en wat het transport kost). Als er geen houthandel in de buurt te vinden is kan de plantsoendienst je misschien (aan een adresje) helpen. Wie weet

Kinderboek

hebben zij ook wel stammetjes (tegen betaling) in voorraad. De kans dat dat het geval is is het grootste in de herfst en winter. Probeer de stammen in de herfst te pakken te krijgen, want als het vriest kun je ze niet planten. Naast de stammetjes is nodig: dikke bouten en moeren met een doorsnede van minimaal 10 mm, per bout twee stevige grote ringen met een doorsnede van minimaal 55 mm, een oude traktorband en/of planken met een paar balkjes. Verder nog wat schroeven. De lengte hangt samen met de dikte van het hout dat je gebruikt. Maak de boomhut zo. De traktorband (te koop bij een oude-bandenhandel) op de plek leggen waar de hut moet komen. Op drie/vier plekken een gat in de grond graven of boren waarin de stammen geplaatst worden. De ruimte tussen de wanden van het gat en de stam met grond opvullen. Veel water geven zodat de grond in elkaar spoelt en zakt waardoor je een goede aansluiting van de stam met de grond krijgt en dat is weer nodig voor de wortelvorming. Voor het plaatsen op de gewenste hoogte gaten boren waar de bouten in moeten komen. Dat kan ook ná het plaatsing. de kans is dan (aanzienlijk) groter dat de gaten goed komen te zitten (naar binnen gericht en op gelijke hoogte). Nu moet de traktorband omhoog. Daar zijn wel een paar mensen bij nodig want die dingen zijn loodzwaar. Ook in de traktorband komen gaten, de bout komt door de stam en band te 'lopen'. (Hou er rekening mee dat in de traktorband staal draad ter versteviging zit. Hanteer de boor voorzichtig en gebruik handschoenen). Aan de buitenkant van de band komt een ring te zitten. In de band moet je een vloertje maken. Kijk hoeveel plankjes nodig zijn en hoe lang die moeten worden. Tussen de planken een kier van 1,5 tot 2 cm laten zitten zodat zand, grond en

andere ongerechtigheden gemakkelijk te verwijderen zijn. Schuif eerst de kortste plankjes in de band en zo voorts. De (middelste) lange plank komt als laatste in de band. Als de maat goed genomen is kunnen ze niet uit de band vallen, ze rusten op de onderste (binnen-)rand. Met twee liggertjes verbind je de planken met elkaar, zo mogelijk aan de onderkant. Als je niet aan zo'n traktorband kunt komen, kan het ook alleen met hout. Aan de stammen een paar stevige liggers van hout maken (vastmaken

Boomhut in de lente

met bouten, moeren en ringen). Op de liggers bevestig je planken met stevige schroeven. De hoogte van de hut moet je een beetje af laten hangen van de leeftijd van de kinderen én de ondergrond waarin de hut staat. Om te voorkomen dat kinderen gemakkelijk uit de hut kunnen vallen is een opstaande rand nodig, bij de band is dit niet nodig, de band zélf vormt de rand. Op 40-50 cm zou je een 'leuning' kunnen maken van dik touw of plankjes. Voor het touw een gat in de stammetjes boren, het gat moet zo groot zijn dat het touw (bijvoorbeeld dik schommeltouw) er doorheen getrokken kan worden. De plankjes aan de binnenkant van de stammetjes bevestigen om te voorkomen dat ze losschieten als er tegen geleund wordt. In het voorjaar lopen, als alles goed gaat, de stammen uit. Je hoeft niet

bang te zijn dat ze last hebben van spijkers, schroeven, bouten en moeren. Als je de kans op uitlopen wilt vergroten moet je de stammen een paar weken voor het planten in de sloot leggen, ze kunnen zich dan vol water zuigen. Als alles goed gaat groeit er na een jaar (of twee) een groene zuil in de tuin waarin het heerlijk spelen is. Natuurlijk is het wel de bedoeling dat kinderen in de hut kunnen klimmen. De zijtakjes zijn natuurlijk veel te zwak om als treden gebruikt te worden. Je zou een extra stam kunnen gebruiken die schuin tegen de hut gezet wordt. Ook de stam moet ingegraven worden, aan de hut wordt hij met twee bouten en moeren vastgezet. Deze stam hoeft natuurlijk niet uit te lopen, anders kom je nog niet boven. In plaats van een stam kun je ook een gewone paal nemen die te koop is bij het tuincentrum. Om de 15 à 20 cm een gat in de paal boren waarin een (stevige) gereedschapssteel past. Laat het steelstuk ongeveer 12 cm uitsteken en zet het stuk vast met een of twee stevige schroeven. De koppen van de schroeven verzinken zodat kinderen er niet achter blijven haken. Overigens moet ook de paal niet te dun zijn, minimaal 12 cm doorsnede is nodig, zowel aan de boven- als onderkant. Hou er, bij het bepalen van de lengte, rekening mee dat de paal schuin komt te staan (recht kan ook) en dat hij een meter diep in de grond komt. Verder is het handig als de paal ongeveer een meter doorloopt boven de hut waardoor het veel gemakkelijker is in de hut te komen zonder naar beneden te vallen. Succes!

Paul de Vocht
Bron: *Ekologische Alternatieven 24, Maak wat van snoeihout*

Informele bijeenkomst IVN Haarlem e.o.

Jaarlijkse informele bijeenkomst IVN Haarlem e.o.

Het begint al een klein beetje traditie te worden: een jaarlijkse informele bijeenkomst voor alle leden van onze Haarlemse IVN-afdeling. Per toerbeurt neemt één van de werkgroepen de organisatie op zich. Dit jaar heeft de werkgroep Publiciteit zich opgeworpen om het programma, de hapjes en de drankjes te verzorgen.

Om verzekerd te zijn van jullie aanwezigheid, willen we jullie vragen alvast in je agenda te reserveren:

donderdagavond 6 november 1997 vanaf 20:15 uur

u/h. NME

Het wordt een gezellige, informele bijeenkomst met een beetje inhoud, maar vooral volop gelegenheid om elkaar eens los van concrete IVN-activiteiten te ontmoeten en bij te praten. En om jullie voldoende gesprekstof te geven voor een hele avond, zullen wij een kort doch spraakmakend inhoudelijk programma verzorgen! Thema: publiciteit.

Tot eerder, maar in ieder geval tot ziens op 6 november.

Werkgroep Publiciteit
Emmy, Susan, Hetty, Cock en Jan

*Wid. Kerstholt
van Halder
Meyer Rooyman.*

Buurtgenoten

Op een zwoele, regenachtige avond in de afgelopen meimaand sjouwde uw scribeur door het struweel in enkele van de mijn dorp omringende natuurgebieden. Ik had een kist bij mij waaruit sissende geluiden opstegen, afkomstig van een stevig gebouwde wezen. Dit brokje leven moest uitgezet worden in de natuur, nadat het een aantal maanden gebivakkeerd had in het Vogelhospitaal. Op een prettig plekje aangekomen opende ik de kist en haalde mijn metgezel tevoorschijn. Deze zat aanvankelijk enigszins verdwaasd in het natte gras, maar al snel werd hem duidelijk

dat zijn wereld ineens een stuk ruimer was geworden. Ik wenste hem een lang en gelukkig leven toe, en liet de kleine avonturier achter in de avondschemer. Deze handeling herhaalde ik enkele malen met een paar soortgenoten. Die moesten ieder elders worden uitgezet, want de sociale vaardigheden van deze buurtgenoot passen in een luciferdoosje. Deze gebeurtenis bracht mij op het idee voor de verandering iets te schrijven over een insekteneter in plaats van een insect. Het resultaat is een kijkje in het leven van een nachtelijke knorrepot: de egel.

Niet zo gewoon als je denkt

Met egels is iets bijzonders aan de hand. Op het eerste gezicht zou je zeggen dat ze gewone zoogdieren zijn, maar een egel is niet direct verwant aan andere zoogdieren.

Zij vormt een eigen wat exclusieve familie, Erinaceidae genoemd. Deze familie is in een ver verleden toegetreden tot de orde van Insecteneters (Insectivora). Zij heeft nog een flink aantal primitieve kenmerken die de eerste zoogdieren ook bezaten en maken daar al vele miljoenen jaren goede sier mee. Onze egel behoort tot de Westeuropese soort, *Erinaceus europaeus* (met bruin buikje). Er is namelijk ook nog een Oosteuropese soort die met een witte buik door het leven gaat.

Doordachte bouw

Onze egel meet 23-29 cm, en heeft een pront staartje van 3 cm. Het bovenste deel van de kop en de hele rug torsen de roemruchte stekels, terwijl borst en buik bedekt zijn met lange haren. Een gezonde volwassen egel weegt makkelijk 1 kg. Hoewel hij niet de

indruk wekt, heeft hij lange poten (10 cm)

waarmee hij een aardige sprint kan trekken.

Ze eindigen in vijf tenen met scherpe klauwen. De ogen zijn zwart en glanzend, en het

parmantige neusje eveneens zwart en nat. Bij gevaar trekt

hij zich terug in een schier

onneembare vesting: hij rolt zich op en zet de vervaarlijke stekels op. Die 25 mm lange stekels zijn eigenlijk veranderde haren. Een doorsnee egel heeft er ca. 5000 die met een handige verdikking, de stekelkolf, in de rug-huid steken. Als de huid wordt strakgetrokken gaan ze overeind staan, en probeer het beest dan maar eens zonder handschoenen aan te pakken. Een dikke kringspier sluit om de staart en rugspier. Deze spieren samen vormen een spierkap die over de kop en de romp schuift. De poten worden binnenboord gehaald, de rugspier gespannen en (bijna) niemand doorbreekt dat pantser. De stekels vallen het hele jaar door uit en worden vervangen door nieuwe.

Prettig wonen

De egel teutelt rond in heel Europa, behalve boven de 1100 meter en in vochtige gebieden. Te koud en te nat naar zijn smaak. In bossen, tuinen, parken, braakliggend land en onder heggen, overal kom je de egel tegen. Als er struiken en goede schuilmogelijkheden zijn en voldoende kost is de egel wel te porren voor een permanent verblijf. Een fijne bladerhoop of een stapel hout zijn daarbij altijd welkom. De schuilplaats wordt gestoffeerd met mos, bladeren of hooi. De egel is overigens niet te beroerd zijn domicilie zelf te graven als het echt moet. Vanuit deze riante behuizing gaat de egel op jacht in een gebied dat zich honderden meters naar alle kanten uitstrekt. Als een plek goed bevalt kan hij het er jarenlang uithouden.

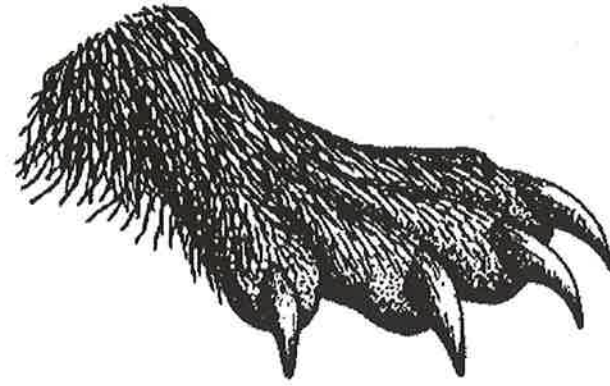
Schemerschepsels

Overdag ligt een egel meestal in zoete sluimer. Als het duister zich over zijn jachtgronden vlijdt komt het beest tot leven en gaat het op zoek naar smakelijke waar. De menukaart van een egel is ruim van opzet: regenwormen, kevers en andere insecten, spinnen, slakken, duizendpoten, padden en kikkers. Ook voor hagedissen en kleine zoogdieren maakt hij graag plaats in zijn maag. Muizenesten worden zonder gewetensbezwaar uitgegraven. Giftige en stekende dieren verdwijnen tussen de vlijmscherpe tandjes zonder dat de egel hier hinder van heeft. En dit alles onder oorverdovend gesmak en gesnuif. Als insecteneter heeft hij uiteraard een goed ontwikkeld gehoor en dito reuk.

Voorjaarsprikkel

Sociale contacten staan niet hoog op de prioriteitenlijst van de gemiddelde egel. Liefst leven ze in afzondering en dulden daarbij weinig inmenging van soortgenoten. Maar in april/mei, als de winterslaap achter de rug is, gaat de egelman op zoek naar een aanvallige egelin die wel idee heeft in een luidruchtig en vruchtbaar samenzijn. Aanvankelijk loopt ze niet warm voor zijn avances. Urenlang kunnen ze om elkaar heendraaien, en die "egelcarroussel" hijgt,

snuift en blaast naar hartelust. Egels geloven niet in stiekeme seks. Is zij eindelijk te porren voor de daad dan legt ze haar stekels plat en heft het achterlijf op, zodat de man haar voorzichtig kan dekken zonder lekgeprikt te worden. Is de egelin eenmaal drachtig dan heeft zij verder geen kerel van node en wil alleen nog met rust gelaten worden.

Roze wolken

De aanstaande moeder bekleedt haar nest met bladeren en dor gras en brengt na 35 dagen draagtijd haar kroost ter wereld. De worp bestaat meestal uit drie tot zes jongen, uitzonderingen daargelaten. Ze zijn blind, doof, kaal en roze en wegen slechts 15 gram. Om de bevalling niet te prikkelend te maken voor moeder heeft de natuur er voor gezorgd dat de witte jeugdstekels handig ingebed zitten in een opgezwollen rughuid. Egelinnen hoeft het moederen niet worden aangeleerd. Zij kwijten zich uitstekend van deze taak, en ze houdt haar kleinen warm en schoon en vol melk. Enkele dagen na de geboorte beginnen de jeugdstekels uit te groeien. Als de kleine punkers drie weken zijn gaan hun oren en ogen open, en met vier weken mogen ze met mama mee op voedseltocht. De egeljeugd is hevig maar kort: met zes weken vindt moe het welletjes en jaagt zij haar oogappels weg met veel geblaas en gebijt. Ze wegen dan al 300 gram en zijn gespeend en gestekeld, dus het is de hoogste tijd voor zelfstandigheid. De jongen blijven nog een tijd samen, en brengen vaak de eerste winterslaap met elkaar door. Daarna is het ieder voor zich en zoeken ze hun eigen stek.

Op een laag pitje

Voor insecteneters valt er niet meer zoveel te halen als het gaat winteren. Om te voorkomen dat je rammelend van de honger door de dreven moet ploegen kun je als egel beter de kou ontlopen door een winterdut te doen. Van eind oktober tot begin april duurt dit fenomeen. De egel zorgt ervoor dat hij een flinke vetvoorraad opbouwt, en trekt zich vervolgens terug in een diepe bladhoop of in een ondergronds hol. Hier rolt hij zich behaaglijk op en ademhaling en hartslag dalen flink. In deze schijn-dode toestand verliest de egel 20% van zijn gewicht. In het voorjaar piept hij weer tevoorschijn.

Wie doet me wat?

De egel is beschermd en dat betekent dat ze niet verstoord of als huisdier mogen worden gehouden. Trouwens, het dier biedt doorgaans onderdak aan een gigantische hoeveelheid luizen, teken en mijten. Een egel die net is gestorven doet denken aan het uitgaan van de ark van Noach. Die parasieten kunnen ernstige ziekten veroorzaken, maar er zijn grotere gevaren die onze egel bedreigen. Het autoverkeer maakt veel slachtoffers. Van jezelf een stekelige bal maken helpt niet in de omgang met automobielen. Ook worden veel egelnesten en leefgebieden verstoord door wegen- en huizenbouw, zodat de egel steeds meer teruggedrongen wordt.

De egelvriendelijke tuin

Insecticiden en slakkenkorrels vergiften het egelvoedsel en tenslotte de egel, dus

gebruik die rommel liever niet. Voor zwemmen draait een egel zijn poot niet om, maar tegen gladde wanden legt hij het af, zodat hij niet uit vijvers of zwembaden kan klimmen. Een stuk gaas tegen de vijverwand voorkomt dit soort drama's. Andere valkuilen zijn meetputten en overige gaten. Als u iets dergelijks in uw tuin heeft is de egel erg geholpen met een met gaas bespannen loopplank. Wie de egels in zijn/haar tuin een warm hart toedraagt (en het zijn uitstekende insectenverdelgers) kan beter niet elke dag de tuin schoffelen en elke bladerhoop opruimen. Een egelmoeder wil in uw composthoop nog wel eens een kraamkamer inrichten; het ruimen van de hoop kunt u daarom het beste doen tussen half april en half juni. Let er op dat ze niet in netten verstrikt kunnen raken of in de open vuilniszak kunnen kruipen. Egels zijn ondernemende wezens, maar op de vuilstort horen ze niet. En als u een egel te drinken wilt geven doe dan alleen water en nooit melk. Ze zijn er gek op maar krijgen er ernstige maag- en darmstoornissen van. Ons wandelend spijkerbedje verdient het beschermd en gekoesterd te worden, ook al is hij niet aaibaar.

Y. Beerhuizen

Egelbelevenis

Ik wist het al een paar weken: er zat een egel in mijn achtertuin. Ewig plantengeritsel had zijn/haar aanwezigheid verraden. Maar toen ik op één van die sporadisch mooie zomeravonden om een uur of elf nog even buiten wilde zitten om wat na te genieten van die mooie dag, werd ik verwelkomd met een vrij luidruchtig, agressief gesnuif uit die anderhalve vierkante meter, waarin "mijn" egel zich ophield. Een voorzichtig onderzoek met behulp van stekje en zaklantaarn, gaf als resultaat dat het inmiddels om drie egels ging: twee zaten gezellig wat met elkaar te keuvelen (en zullen dus wel dames geweest zijn) en één (de meneer?) zat zich enkele tientallen centimeters verder, danig snuivend, op te winden en wellicht te verkneukelen op wat egels - altijd heel voorzichtig - in zulke situaties plegen te doen.

Een kwartiertje later vertrok één van de dames via de spleet onder de tuimpoort, kennelijk er van overtuigd dat ze, bij nog langer blijven, het vijfde rad aan de wagen zou worden. De ander had inmiddels de nog steeds heftig snuivende egelmeneer opgezocht en het jonge stel voerde onder mijn planten een volmaakte bruidsdans uit: snuivend en wel trok meneer (jawel: heel voorzichtig!) rondjes om zijn vrouwtje, waarbij iedere snuif een lichte siddering bij haar teweeg bracht.

Toen ik, een uurtje later, ophield met vryeur te spelen en naar bed ging, was het spelletje nog steeds niet afgelopen. In tegendeel: midden in de nacht werd ik zelfs wakker van het gesnuif en was genoodzaakt de slaapkamerdeur te sluiten.

Wat er zich verder tussen beide echtelieden heeft afgespeeld, valt dus slechts te raden. Wel heb ik kunnen constateren dat ook het voorspel heel voorzichtig, zoals het egeltjes immers betaamt, gebeurt!

Jaap de Jong

Kringloop

Het woord kringloop is ons zeer bekend en behoeft eigenlijk geen nader uitleg. Het begrip komt in verschillende varianten voor, zoals: kringloop van de jaargetijden, kringloop van de beschaving, kringloop van stoffen en processen in de natuur, etc. Kortgezegd is het de cirkelgang van het verschijnen en verdwijnen van verschijningsvormen in de natuur, het milieu en de samenleving.

In het werk van het IVN wordt het begrip kringloop vaak gebezigd in publicaties, lezingen, bij excursies en in cursussen, zowel in teksten als in verduidelijkende schema's.

Een wat ongebruikelijke maar daarom niet minder illustratieve omschrijving van het begrip kringloop, trof ik aan in het boek "Oog in oog" van de schrijfster Inez van Dullemen. Zij trekt door Noord-

Amérika en Mexico en doet ook het moerassige gebied aan, door de Indianen "Okefenokee" (trillende aarde) genoemd. Het ligt bij de Sqwannee-rivier, die door tropisch Zuid-Georgia stroomt.

Ik wil u, voorzover u niet op de hoogte bent van het werk van Inez van Dullemen, de betreffende passage niet onthouden.

"Kijkend naar die exotische wemeling van planten en denkend aan lang vergane handen, die ze plukten en fijnwreven, besef ik weer hoe vindingrijk de Indianen waren en hoe economisch zij met de natuur omsprongen. Diep in hen wortelde het besef, dat bij ons verloren is gegaan: afhankelijk te zijn van de natuur. Instinctief wisten zij, dat ook zij een onderdeel waren van het ecologisch verband tussen dier, plant en omgeving. Want de Indiaan geloofde, dat hij, om in leven te blijven, zich moest voeden met

zijn broeders en zusters: de dieren en de planten, dat hij moest leven van zijn moeder de Aarde. Alleen, wanneer hij doodging, kon hij zijn schuld afbetalen en dat wat hij genomen had, teruggeven in de vorm van zijn eigen lichaam, dat terugging in de aarde en op zijn beurt de wormen voedde en het gras.

Nu ik dit moeras zie, begrijp ik het zinvolle van die gedachte, ook het hygiënische van dit aspect: verdwijnen door het keelgat van de natuur, dienen tot leven en bloei".

Adreswijziging

Binnen het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK) werken verschillende participanten samen. Eén daarvan is PWN. Zij beheert het deel van het Nationaal park Zuid-Kennemerland met de terreinnaam "Kennemerduinen". Natuurmonumenten beheert het gedeelte met de terreinnaam "Duin en Kruidberg".

Tot 1 juli j.l. werd het terreindeel "kennemerduinen" beheerd door een Stichting het Nationaal Park de Kennemerduinen. Deze stichting is nu overgenomen door PWN.

Het regionale PWN-kantoor heeft een nieuw adres. Het PWN beheert vanuit dit kantoor onder meer het terrein Kennemerduinen. Oud adres: Militairenweg 4, 2051 EV Overveen

Nieuw adres:

Tetterodeweg 25
2051 EG Overveen,
tel. 023-5411111
fax 023-5258573.

Ook het bezoekerscentrum dat binnen het NPZK ligt en beheerd wordt door het PWN heeft een **nieuw telefoonnummer: 023-5411123.** Oud telefoonnummer: 023-5271871.

Enthousiaste IVN'er gezocht

De redactie van de Toorts zoekt een enthousiaste IVN'er die drie keer per jaar bereid is aangeboden kopij op de computer te verwerken. Deze "platte" tekst wordt dan verder door een redactielid bewerkt en aangepast. U hoeft niet deel te nemen aan de redactievergaderingen. Wij denken aan iemand met een goede beheersing van het Nederlands die foutloos kan typen. Verder beschikt u over een pc en kunt u de tekst aanleveren op een floppy.

Als u geïnteresseerd bent verzoeken wij u contact op te nemen met Carolien Dijkman, telefoon 023-5260026.

Wijzigingen Ledenbestand

Nieuwe leden

Mw. H. van Dijk
Stuyvesantstraat 104
2023 KS Haarlem
tel: 023 5274318

Dhr. R. Dijkstra
Goltziusstraat 16
2023 AS Haarlem
tel: 023 5251136

Dhr. en mw. J.A. van Vliet
Saenredamstraat 57
2021 ZN Haarlem

Nieuwe donateurs

Mej. P.J.M. Fruytier
Pleiadenplantsoen 142
1973 BZ IJmuiden
tel: 0255 534276

Mw. L. Mabeoone
Huizingalaan 24
2105 SM Heemstede
tel: 023 5285695

Mw. Oostenrijk-Nijkamp
J.P. Coenlaan 7
2024 AL Haarlem
tel: 023 5273829

Mw. M.J.B. Stoelman
Mellonahof 31
2082 EL Santpoort Zuid
tel: 023 5490135

Mw. J.C. Wolterink
P.C. Boutensstraat 115
2025 LB Haarlem
tel: 023 5386801

Adreswijziging

Dhr. R. van Waard (D)
nieuw: Jekersstraat 100 hs
1078 MH Amsterdam
tel: 020 4715410

Overleden

Dhr. D. Ruting (L)
Lieven de Keijlaan 22
2101 VE Heemstede

Opgezegd

Mw. M. Driessen (D)
Damaststraat 38
Haarlem

Volksnamen:
gouden knoopjes,
papenblad,
reinevaar, pisse-
bed, kroetmes,
hondenbloem,
wormkruid.

Vindplaats:
algemeen langs
wegen, in greppels,
in struikgewas en
op ruderaal plaat-
sen.

Beschrijving:
een overblijvend,
rechttop groeiend
gewas. Talrijke
stengels, in
pollen bijeen.
De (meestal on-
vertakte), hoekig
gegroeide en
holle stengels
dragen geveerde
bladeren. Op het
einde van de stengels
vormen zich bloemen:
brede tuilen met gele hoofd-
jes,
uitsluitend uit
kleine goudgele
buisbloemen
bestaand en
dicht opeen-
geplaatst.
Bloeitijd juli
tot september.
Vooral bij wrijven
verspreiden de bloemen
een onaangename (kamfer-)
geur die (ook) insecten verdrijft.
De wortelstok is sterk vertakt.

Bestanddelen:

etherische olie (tot 70% thujon), bitterstof-
fen, sporen looizuur, organische zuren, hars,
was, vitamine C en mangaan.

Toepassing:

Slechts de (gedroogde) bloemhoofdjes
worden gebruikt als middel om wormen
kwijt te raken (speciaal spoelwormen en

15

eerbare en/of geneeskrachtige kruiden

Boerenwormkruid

(TANACETUM VULGARE)

Familie: Compositae

maden). Geringe
hoeveelheden helpen
ook bij lichte in-
gewandstoornissen.

Oppassen:
*etherische olie kan
vergiftigings-
verschijnselen
teweeg brengen!*

De bladeren worden
gebruikt o.m. bij
gebraden lamsvlees.
Vroeger vooral werd
boerenworm-
kruidenthee wel
gedronken bij
verkoudheid, reuma-
tiek en voor verbete-
ring van de spijs-
vertering. Het drin-
ken ervan schijnt
(dus) niet gevaarlijk
voor de gezondheid
te zijn en zelfs een
gunstige invloed bij
de ontwenning van alco-

hol-
verslaafden te hebben.
Hoe méér men van de thee
drinkt, hoe minder men
geneigd zou zijn
alsnog alcoholi-
sche dranken te
gebruiken.
Ook kan het
drinken van
de thee mee-
helpen om
cholesterol uit
het bloed te verwijde-
ren. En verder kan spoelen met
een aftreksel van Boerenworm-
kruid helpen tegen kiespijn. Toch
is hier nogmaals de waarschuwing
op haar plaats: raadpleeg te allen
tijde eerst uw arts!

Bijzonderheden:

De Canadese fijnstraal (*Erigeron canadensis*) is verwant aan het Boerenwormkruid en heeft ook een wormverdrijvende functie.

Jacq. de Jong

STOORZENDER vliegt voort...

Nogmaals wil ik hier de vlinders onder de loep nemen. Zowel de kleurrijke dagvlinders als hun veel saaiere tegengangers, de nachtvinders, zijn wat extra aandacht zeker waard. Vorig jaar hebben we de diverse stadia van deze insecten bekeken. Nu wat meer bijzonderheden over hun intrigerende gedrag. Bijna alle 25.000 soorten nachtvinders leven onopgemerkt. Van de tropen tot het noordpoolgebied vormen ze de hoofdschotel op het menu der vleermuizen. Zoals u vast wel weet zenden vleermuizen ultrasone geluiden uit. Hun oren vangen de teruggekaatste trillingen op en met uiterste precisie vangen ze hun prooi. Motvlinders zijn echter niet zo machteloos als op het eerste gezicht lijkt. Op de achterzijde van het borststuk dragen ze namelijk een paar dubbele gehoororganen mee. Deze noemen we tympanaal organen. Dit zijn holle ruimten die in verbinding staan met de hersenen. Aan de buitenzijde zit een dun vliesje. Op het moment dat de mot geraakt wordt door de ultrasone geluidsgolven van de vleermuis, wordt dat doorgezonden naar de hersenen. Sommige mottensoorten, hoe gekwikt, laten zich zo snel mogelijk, als dood blad, vallen. Een héél goede remedie, vooral als de vleermuis niet te dicht in de buurt is. Laatstgenoemde is namelijk zo slecht ter been, dat hij echt niet naast zijn slachtoffer zal landen om hem alsnog op te eten. Máár vleermuizen moeten ook leven en dus heeft moeder natuur eveneens minder gelukkige nachtvinders gecreëerd. Hun 'behendige vliegmanoeuvres' halen niets uit. Over het algemeen is de vleermuis sneller.

Een derde groep nachtvinders is een stapje verder gegaan. Zij zijn er op ingesteld de peilsignalen van de vleermuis te storen. Dit doen zij door middel van geluidstrillingen die niet helemaal ultrasoon zijn. Daarom zijn ze voor een deel hoorbaar als geknetter. Het ultrasone deel is sterk genoeg om de vleermuis in de war te brengen. Wat een inventieve oplossing!

Overdag maken nachtvinders zichzelf zo goed als onzichtbaar. Denk maar aan de berkespanner, die met uitgevouwen vleugels tegen de berkebast nauwelijks opvalt. In Engeland heeft men zich enige tijd ongerust gemaakt over deze mot. In industriegebie-

den werden de berken door een roetlaag steeds donkerder. Gelukkig kon men later constateren dat de vlinders 'meegekleurd' waren. Haaks op de schutkleuren van de nachtvinders staat de felle kleurenpracht van de dagvlinders. Reken maar dat een aanvaller de schrik van z'n leven krijgt, als zijn slachtoffer plotseling van kleur verandert ofwel de vleugels openvouwt. Als daar dan ook nog eens 'starrende' ogen op verschijnen (zoals bij de dagpauwoog) is de ontsteltenis bij de aanvaller compleet. Een andere vraag die we ons kunnen stellen is: 'Hoe vinden vlinders elkaar?' Uiteindelijk hebben ze hun ouders nooit gekend en hun broers en zussen alleen als rups gezien. Ze moeten dus instinctief weten hoe te handelen.

De nachtvindermannetjes maken zoekvluchten, terwijl de wijfjes lokstoffen afscheiden. De mannetjes ruiken dat van kilometers afstand. Zij hebben hiervoor sprietjes op de kop die veel op vogelveren lijken. Het is gebleken, dat ze buiten de geur van wijfjes van de eigen soort bijna niets ruiken. Zo kunnen de mannen geen kostbare tijd verspillen (want erg lang leven ze niet) met zoeken naar andersoortige vrouwtjes.

Bedienen de motjes zich van één taalvorm (de geur), bij dagvlinders is het wat ingewikkelder. Bij hun zoekvluchten reageren de herendagvlinders op een kleurpatroon en een bepaalde beweging die daar bij hoort. Deze combinatie van talen wil echter nog niet zeggen dat er een vrouwtje gevonden is. Dát weet mijnheer pas zeker als hij haar lokgeur ruikt en zij daarnaast een 'trilvlucht' vertoont. Deze wijkt dusdanig van het normale vliegpatroon af, dat ze voor hem onmisbaar is. Voert het wijfje deze speciale bewegingen niet uit, dan schenkt de man verder geen aandacht meer aan haar.

Alles bij elkaar genomen kunnen we er dan van uit gaan, dat vlinders vernuftige schepseltjes zijn. Opgewassen tegen de strijd om het leven. Zolang wij hun leefgebieden niet te veel verwoesten en verstoren, zullen ze tot in lengte van dagen naast ons de aarde bevolken.

Jolanda Giling

Bron: Wonderen van de dierentaal door: Jac. G. Constant

Activiteitenprogramma Zomer/Najaar 1997

Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie, afdeling Haarlem en omstreken
Secretariaat: Mw. J. de Vries, Tel.023 5331557

Rondleiding Heemtuin Hillegom

Zondag 24 augustus

I.s.m. KNNV.

Vertrek: 14.00 uur, ingang Couperuswende, Elsbroek, Hillegom.

Duur: 1,5 uur. Informatie: Martin Daalmeijer, 023-5333909.

Paddestoelen in Leyduin

Zondag 14 september

I.s.m. het Noordhollands Landschap en het KNNV.

Deze dag zijn er meerdere excursies waarbij de grote variatie aan paddestoelen op het landgoed onder de aandacht wordt gebracht.

Er zijn ook speciale paddestoelenexcursies voor kinderen van 4 t/m 10 jaar.

Ouders gaan niet mee.

Vertrek: 11.00 en 14.00 uur, parkeerplaats Leyduin, Manpadslaan, Vogelenzang.

Duur: ± 2 uur, kinderexcursies 1,5 uur.

Informatie: Leo van der Brugge 023-5261584.

Excursie Vruchten en Zaden, Overplaats/Eikenrode

Zondag 21 september

Vertrek: 11.00 uur, ingang Prinsenlaan Heemstede.

Duur: 2 uur. Informatie: Anneke Wegman, 023-5352224.

Rondleidingen Thijse's Hof

Georganiseerd door medewerkers van de Hof en gidsen van het IVN. Iedere eerste zondag van de maanden april t/m oktober. Aanvang: 14.00 uur. Ingang: Mollaan (achter het Pannekoekenhuisje), Bloemendaal.

Vogeltrekobservatie, Uitzichttoren Kopje Bloemendaal

Zaterdag 27 september

De uitzichttoren bevindt zich naast Pepers Pannekoekenrestaurant,

Hoge Duin en Daalseweg, Bloemendaal.

Te bezoeken van 07.00 tot 10.00 uur.

Informatie: Eric van Bakel, 023-5393507.

Eikelexcursie, Haarlemmerhout

Zondag 28 september

Er is tevens een speciale excursie voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee.

Begin- en eindtijden zijn op elkaar afgestemd.

Vertrek: 11.00 uur, pannenkoekenhuisje, Kleine Houtweg, Haarlem.

Duur 1,5 uur. Informatie: Dik Vonk, 023-5254140.

Paddestoelendag, Landgoed Elswout

Zondag 5 oktober

Jaarlijks evenement over de wereld van schimmels en paddestoelen.

Te bezoeken van 10.30 tot 16.00 uur.

- Dialezingen van 30 minuten; aanvang ieder heel uur van 11.00 tot 15.00 uur.

- Paddestoelenexcursies van 1,5 uur, direct na afloop van de dialezingen.

- Speciale excursies voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee.

Aanvang: 12.30 en 14.30 uur. Duur 1,5 uur.

- Tentoonstelling en videopresentatie over paddestoelen.

- De Groene Winkel van het IVN is de hele dag aanwezig.

Voor deelname aan de excursies kunnen gratis kaartjes worden gereserveerd aan de informatiestand. Entree Elswout via het poortgebouw aan de Elswoutlaan, Overveen. Toegangkaart verplicht. Informatie: Erna Schreuder, 023-5314647.

Excursie Vogeltrek, Bloemendaal aan Zee/Kennemerduinen

Zondag 12 oktober

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid Kennemerland.

Vertrek: 08.00 uur, Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee.

Duur: 2 uur. Toegangskaart verplicht. Kijker meenemen.

Informatie: Eric van Bakel, 023-5393507.

Paddestoelenexcursie, Wandelbos Groenendaal

Zondag 12 oktober

I.s.m. Gemeente Heemstede.

Vertrek: 10.30 uur, infopaneel parkeerplaats bij restaurant Groenendaal.

Duur: 2 uur.

Informatie: Parkwachters Gemeente Heemstede, 023-52344778.

Weidevogelexcursie, Hekslootpolder

Zondag 19 oktober

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 8.00 uur, info-paneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.

Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen.

Informatie: Fred Hagens, 023-5312427.

Dialezing "Lintvormige Landschappen" Zalencentrum, Overveen.

Dinsdag 28 oktober

I.s.m. NME Ter Kleef en het KNNV.

Presentatie: De Heer P. Zonderwijk

Aanvang: 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.

Locatie Zalencentrum Overveen, Ramplaan 108, Haarlem.

Informatie: Jan-Willem van Velzen, 023-5291207.

Paddestoelen excursie, Haarlemmerhout

Zondag 9 november

Vertrek: 11.00 uur, restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan, Haarlem.

Duur: 2 uur.

Informatie: Leo van der Brugge, 023-5261584.

Strandexcursie, Bloemendaal aan Zee

Zaterdag 15 november

I.s.m. het KNNV

Vertrek: 10.30 uur, Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee

Duur: 2 uur.

Informatie: Yneke Bettink, 023-5254995.

Bij deelname aan onze activiteiten zijn de volgende bepalingen van toepassing, tenzij nadrukkelijk anders vermeld:

- Deelname is gratis, voor eventuele toegangskaarten dient men zelf te zorgen.
- Vooraf aanmelden is niet nodig, tenzij anders staat aangegeven.
- De activiteiten gaan altijd door.
- Het meenemen van honden is niet toegestaan.

Om parkeeroverlast op de terreinen te voorkomen, wordt men verzocht om gebruik te maken van de fiets of het openbaar vervoer.

Voor informatie over het openbaar vervoer kunt u bellen: 06 9292. Kosten f 0,50 per minuut.